

Said Nursî'nin davranış modeli: "Hutbe-i Şamiyye"

Birinci Bölüm

Bediüzzaman Said Nursî'nin Eski Said döneminde yayınladığı ve Şam'da Cami-i Emevî'de, Şam ulemasının ısrarıyla, içinde yüz ehl-i ilim bulunan on bin adama yakın bir azîm cemaate verilen bu hutbe; bakıldığında Nursî'nin bir gençlik dönemi eseri olduğu halde bütün yaşantısı boyunca ve mücadelesi zamanında neşrettiği eserlerin hem muhteva hem de hedef ve maksatlarını hâvi prensiplerden oluşmaktadır. Hutbe, Şam'da Arapça olarak iki defa basılmıştır. Diğer bir Arapça baskısı 1922 yılında yapılmıştır. Daha sonra, Said Nursî 1950'lerde hutbeyi kendisi tercüme etmiş ve böylelikle, talebelerinin mevcut dünya meselelerine ilişkin sormuş olduğu sorulara cevap mahiyetindeki görüşlerini de ilâve etme imkânı bulmuştur.

Bu çalışmada, Nursî'nin Hutbe-i Şamiyye'nin muhtevasında ortaya koyduğu tezlerden ikisi ele alınacaktır. İlk olarak, Bediüzzaman'ın Müslümanların "terakki" noktasında mevcut modernist yapının ve bu yapıyı üreten Avrupa'nın psikolojik baskısı altında olduğunu; bu sebeple bu psikolojinin esareti altına girmek için ihtiyat ve itidal göstermek gerektiğine ve bundan sıyrılmanın yolunun ne onları körükörüne taklit etmek ne de onlardan tamamen kendimizi uzak tutmaya çabalamak olmadığı düşüncesine ilişkin tezleri işlenecektir. İkinci olarak, Hutbe'nin muhtevasında bulunan altı hastalığa ilişkin açıklamalarda bulunulacaktır.

Bediüzzaman'ın Meclise davet edilmesi

Said Nursî'nin Mustafa Kemal ile fikirlerini paylaştığı ilk yakın teması onun 1922'de Ankara'ya, Meclis'e dâvet edilmesiyle başlar dersek yanlış olmaz (ilk karşılaşmalarının Kafkas Cephesi'nde olması da muhtemeldir). 11 Nisan 1920'de Şeyhülislâm Dürriyade Abdullah Efendi'nin Kuva-i Milliye aleyhinde yayınladığı fetvaya karşı, karşı-fetva yayınlayan bir kısım müftüler ve din âlimleri arasında Said Nursî de vardı. Nursî: "İşgal altındaki bir memlekette, İngilizlerin emri ve tazyiki altında bulunan bir idarenin ve Meşihatın (diyanet dairesi) fetvası mualleldir (maluldür, sakattır), mesmu (kulak verilen) olamaz. Düşman istilâsına karşı harekete geçenler asi değildir, fetva geri alınmalıdır" 1 diyerek açıkça Kuva-i Milliye Hareketi'ne destek vermiş; bilâhare bu desteklerinden dolayı Ankara'ya 3 kere şifre ile dâvet edilmiştir. Bediüzzaman'ın, mühim bir vatan ve millet hizmeti olan Hutuvat-ı Sitte isimli eserinde İngiliz Anglikan Kilisesi'nin Meşihât-ı İslâmiye'den 2 sorduğu altı sualine altı tükürük manasında verdiği makul ve sert cevapları ve 1920'de basılan Tuluat isimli eserinde İngilizler aleyhine yaptığı propagandalar 3 Ankara'nın dikkatini çekmiştir.

Mustafa Kemal'in isteği üzerine Büyük Millet Meclisi, 1 Kasım 1922'de yapılan oturumda, saltanatın kaldırılması ve sadece halifeliğin devam ettirilmesi yönünde karar almıştı. Halifeyi seçme hakkı ise, doğrudan Meclis'in elinde olacaktı. Görevinden azledilen Sultan Mehmed Vahidüddin, 17 Kasım 1922 tarihinde, Malaya isimli bir İngiliz savaş gemisiyle

ülkeyi terk etti. Yeğeni Abdülmecid, Meclis tarafından halife olarak atandı. Böylesi önemli ve büyük çaplı hadiseler yaşanırken, 9 Kasım 1922 Perşembe günü, Bediüzzaman için, Meclis'te Bitlis Mebusu Arif Bey'le rüfekasının takrirı (yazılı önergesi) ile Bediüzzaman'a Hoşâmedi merasimi düzenlenir 4 ve kürsüye dâvet edilir. Nursî bunun üzerine kürsüye çıkar, Millî Mücadele gazilerini tebrik eder ve duâ eder.

Yeni cumhuriyetin temelleri atılırken

Mecliste yapılan bu konuşmanın muhtevasına bakıldığında, aslında Millî Mücadele öncesi var olan sosyolojik kliklerin, düşmana karşı savaşıırken ortaya çıkmayan farklı düşüncelerin, zaferden sonra tekrar gündeme geldiğini ve savaş öncesi Osmanlı Devleti'nin çöküş zamanında yaşanan tartışmaların tekrar gün yüzüne çıktığı görülecektir. Bediüzzaman'ın keskin algıları baskın çıkacak tarafı fark etmekte gecikmez. Yeni Cumhuriyetin yol haritası konusunda Mustafa Kemal ile Nursî'nin düşüncelerinde kesişen unsurların "bilim ve akıl" olduğu göze çarpar. Mustafa Kemal modernizmin katı şekilde uygulanmasını savunmaktadır. Nursî ise, duruma başka bir açıdan bakmakta; modernizmin dine karşı takındığı tavrın açıklıkla ortaya konulması ve bu tavrın ayıklanarak modern dünyanın insanlığa sunduğu ilmî hususların nazara verilmesi fikrini taşımaktadır. Millet Meclisi, bu iki önemli figürün daha buluşmamacasına ayrıldıkları mekânın adı olacak; bundan yaklaşık dört sene sonra inkılâplar olanca hızıyla sahneye konulurken Bediüzzaman'ın sürgün, tazyik, tarassut ve mahkemelerde geçen hayatı başlayacaktır.

Modernizmin çok katı ve aslında 19. Yüzyılın çerçevesini aşamayan bir şeklinin uygulandığı yeni devletin en büyük hedefi "zamanın gereklerine göre bilim ve tekniği almak ve Batı'nın her türlü sosyoloji ve san'at geçmişinikopyalamak"tır. Nursî'nin Batı bilim ve teknolojisi ile ilgili olumlu yaklaşımları da rejimin yaklaşımından kabaca da olsa farklı değildir. Fakat öyle bir çatallaşma noktası vardır ki, Mustafa Kemal ve onun gibi düşünen devlet erkânı ile Said Nursî'yi birbirlerinden olabildiğince uzak noktaya sürükler. O nokta "inancın nereye yerleştirileceği"dir. Mustafa Kemal'in bu konudaki çabaları ortadadır. 5 Fakat Nursî'nin bu konudaki tavrı tam anlaşılmadığı ya da tam bir muhalefet gölgesinde kaldığı için tebarüz ettirilmesi gerekir.

Zira Nursî, kendisinden önceki âlimler gibi klâsik dini ilimlerde (Hadis, fıkıh, kelam, v.s.) rûsûh (derinlik ve ustalık) sahibi olduğu gibi, modern bilimlerin ortaya koyduğu araştırmalardan ve zamanında ortaya atılmış teorilerden de fazlasıyla haberdardır. O, Muhakemat gibi bir kısım eserlerinde İslâm âlemini Batı âlemi karşısında hem madden, hem de fennen geri bırakan sebepleri ele alır. "Müsademet ve münakalât" olarak adlandırdığı ilim ve İslâmiyet'in birbirinin zıddı olan şeylermiş gibi bir intibain gerçeği yansıtmadığı; bunun yalnızca "hayal-i batıl ile tevehhümedilen" bir takım yanlış inançlardan kaynaklandığını söyler.

Dinden uzaklaştırılma çabalarına cevap; Risale-i Nur

Mecliste yaptığı hitaptan sonra Mustafa Kemal ile arasında geçen ve namazı savunduğu konuşma,6 Mustafa Kemal'de de var olan ve inkılâpları netice veren o intibaa karşı takındığı tavrın bir yansımasıdır. Nursî, modern ve müterakki Avrupa örneğine sarılıp onlara tam tabi olarak ilerleme gerçekleştirilebileceği fikrinde olanların karşısına, dine sonradan karıştırılmış bir takım müzahrefatı temizleyerek "İslâmiyet'te olan tarik-ı müstakim'i" göstermek azmiyle çıkar. Bediüzzaman modernizmin tavsiye etmelerine karşı yazmış olduğu Risale-i Nur Külliyyatı ile cevap verecektir. O, kitaplarında modern öğretinin önermeleriyle tartıştığı Risalelerinde pek farklı bir dil kullanır. Ona göre biz İslâmiyet'e büyük kötülüklerde bulunduk: "İslâmiyetin mağz ve lübbünü terk ederek kısrına ve zahirine vakf-ı nazarettik ve aldandık. Ve su-i fehim ve su-i edeple İslâmiyet'in hakkını ve müstehak olduğu hürmeti ifa edemedik. Ta, o da bizden nefret ederek evham ve hayalatın bulutlarıyla sarılıp tesettür eyledi... Hem de hakkı var. Zira biz İsrailiyyatı usûlüne ve hikâyatı akaidine ve mecâzâtı hakaikına karıştırarak kıymetini takdir edemedik. O da ceza olarak bizi dünyada te'dib için zillet ve sefalet içinde bıraktı. Bizi kurtaracak yine onun merhametidir..." 7

Bediüzzaman'ın bu çok klâsik sayılabilecek ve muhafazakâr çerçeveye oturan yaklaşımı, eserlerini tanıyan ve fikirlerini bilenler için çok farklı manalar ifade eder. Çünkü İslâmiyet'in esasına vakıf olmak için giriştiği çabasında. "Beni geçmiş asırların efkârına karşı mübarezeyle heyecan ve şecaate getiren ve yüzer senelerden beri sevkü'l-ceyş ile kuvvet bulan hayâlât ve evhamın müdafaasına beni gayrete getiren itikadım ve yakînîmdir ki: Hak neşvünema bulacaktır- eğer çendan toprakta gizlense... Ve taraftar ve mültezimleri muzaffer olacaklardır- eğer çendan zaman ve zeminin

merhametsizliğinden az ve zayıf olsalar...

Hem de itikadımdır ki: İstikbale hüküm sürecektir ve her kıt'asında hâkim-i mutlak olacak, yalnız hakikat-i İslâmiyettir. Evet, saadet saray-ı istikbalde tahtnişin hakaik ve maarif yalnız İslâmiyet olacaktır." 8 inancı onda pek kavidir. O, kendisi ile beraber aynı asırda yaşayan, fakat kafa yapısı olarak ayrıştığı insanları. "Benimle şu zamanın kıt'asında iştirak eden cümlesi, eğer çendan sureten on üçüncü asrın evlâdıdır, fakat fikir ve terakki cihetiyle kurun-u vustânın yadigârlarıdır. Güya muasırlarımız üçüncü asrın nihayetinden on üçüncü asra kadar geçmiş olan asırların fihristesi veyahut enmûzeci veyahut melez bir kavimdirler. Hattâ bu zamanın çok bedihiyatı, onlarca mevhumat sayılır" 9 diyerek mahkûm eder.

Nursî, anlaşılacağı üzere yeni bir modernizm ortaya koymak ya da modernizmi İslâmiyet ile barıştırmak niyetinde değildir. Zira modernizm, yapısı itibariyle zaten buna müsait değildir.

Yeni devletin bütün otoriter unsurları şuna inanmaktadır: Müslümanların geri kalmalarının sebebi İslâmiyet'in esaslarından uzaklaşmış olmaları değil, İslâmiyet'in yapısının buna yol açacak bir nitelikte olmasıdır. Meydanda dolaşan fikriyat baskın şekilde modern ilimlerin ortaya koyduğu hususların çoğunun dine aykırı olduğu yönündedir. Hâlbuki Kastamonu'da yanına gelip "Bize Hâlıkımızı tanıttır; muallimlerimiz Allah'tan bahsetmiyorlar" diyen lise talebelerine: "Sizin okuduğunuz fenlerden her fen, kendi lisân-ı mahsusuyla, mütemâdiyen Allah'tan bahsedip, Hâlıkı tanıttırıyorlar. Muallimleri değil, onları dinleyiniz." 10 cevabını veren Nursî'ye bakılırsa çağdaş bilimler (fenler) ile bu bilimleri kullanarak seküler bir nazarla ortaya konulan fikirleri birbirlerinden ayırtmak gerekir. Zira modern bilimlerden elde edilen bilgiler, bakış açısına göre yorumlandıklarında, Allah'ı tanıtabilecek vasıfta oldukları gibi, ulûhiyeti inkâr için de kullanılabilecek durumdadırlar. Bu bilimleri kullanarak bir dünya kurgulayan modernizme katılmak zorunda olmadığımızı; belki İslâmiyet'i yeniden düşünmemiz gerektiğini vurgulayan Nursî, bütün eserlerinde bu temayı işler. Modern bilimlerin dilini Kur'ân'ın yüksek lisaniyle harmanlayabilen Nursî'nin çalışmaları onun bir "iman inşası" çabasında olduğunu gösterir. Bu inşanın bir ayağını Medresetüzzehra fikri oluşturur.

Müslümanlar hem fen ilimlerini, hem de şer'i ilimleri beraber tahsil etmelidir. Böylece hem modernizmin tektipleştirici ve sekülerizmle yol almak zorunda kalan yapısından şer'i ilimler vasıtasıyla korunacaklar, hem de fen ilimleri vasıtasıyla maddeten terakki yolu onlara açılacaktır.

Müslümanlar neden geri kaldı?

O kendisine: "Sen ifrat ediyorsun, hayali hakikat görüyorsun, bizi de tahkir ediyorsun. Âhir zamandır.

Gittikçe daha fenalaşacak" diyenlere: "Herkesi dünya terakkî dünyası olsun; yalnız bizim için mi tedennî dünyasıdır? Öyle mi?" 11 diyerek karşı çıkar.

Modern sosyoloji bağlamında ele alındığında Şerif Mardin'e göre modernleşme yanlısı seçkinlerin safına katılmayan, yoksul kesimlerden destek arayan Nursî'nin yaptığı, halkın gündelik hayatında önemli bir yer tutan kültürel kaynaklara, dinî söylemlere birlikte sahip çıkarak bunları modern bir topluma uyum sağlayacak biçimde zenginleştirmekten başka şey değildir. 12 Mardin, bunun tam da böyle olmadığını, Bediüzzaman'ın halkı modernizmle bütünleştirme (entegrasyon) gibi bir vazife yüklenmediğini; belki daha "doğru" bir ifade ile, Nilüfer Göle'nin de söylediği gibi, 13 sekülerizmden soyutlanmış bir modern düşünceye daha yakın sayılabilecek bir duruş sergilediğini bilir. Bu bakımdan modern dünyada Müslümanların yeniden ayağa kalkma projesi olarak sunulabilecek Nursî'nin eserleri, ne modernizmle şuursuzca entegrasyona kapı açabilecek, ne de modern dünya içinde bir alinasyona (yabancılaşma) sebep olacak unsurları ihtiva etmeyecek şekilde bir tür "özgünleştirme", "arılaştırma", kendi tabiriyle "saykal vurma" sadedindedir. Nursî "Kur'ân'ın üslûb-u hakîmânesine yemin ederim ki: Nasârâyı (Hristiyanları) ve emsalini havalandırarak dalâlet derelerine atan, yalnız akli azil ve bürhanı tard ve ruhbanı taklit etmektir" 14 derken, zimnen Hristiyan dünyasının modern dünyayı oluşturan yapı ile terakki ettiklerini, bu yapının da akıl, delil ve yönteme dayalı bilim ve felsefe üzerine kurulduğunu belirtir.

"Hem de İslâmiyeti daima tecellî ve inbisat-ı efkâr nisbetinde hakaiki inkişaf ettiren, yalnız İslâmiyet'in hakikat üzerinde

olan teessüs ve bürhanla takallüdü (bürhanı, delili kuşanma) ve akılla meşvereti ve taht-ı hakikat üstünde bulunması ve ezelden ebede müteselsil olan hikmetin desâtirine mutabakat ve muhakâtıdır (uygun davranmasıdır)” 15 diyerek Müslümanların kaybettiği vasıflara ve gerilemenin temel sebeplerine atıfta bulunur. Hristiyan dünyasının, ancak Skolâstik düzeni yıkacak bir modern düşünce ile ilerlemiş olduğuna parmak basarken; Müslümanların, modern dünyaya yön veren akıl, araştırma ve hikmetin düsturlarına mutabakat etme gibi özellikleri yitirmeleri sebebiyle geri kaldıklarından dem vurur. Nursî için yeniden ayağa kalkmanın en mühim araçlarından biri “akıl”dır. O, çok bilinen bir düstur olan “Akıl ve nakil tearuz ettikleri vakitte, akıl asıl itibar ve nakil tevil olunur” dedikten sonra bir çekince koyar “Fakat o akıl, âkıl olsa gerektir” 16 der.

Bir saadet anahtarı olarak “Hutbe-i Şamiye”

Nursî’nin Hutbe-i Şamiye’de “Ben bu zaman ve zeminde, beşerin hayat-ı içtimaiye medresesinde ders aldım ve bildim ki: Ecnebler, Avrupalılar terakkide istikbale uçmalarıyla beraber bizi maddî cihette kurûn-u vustâda durduran ve tevkif eden altı tane hastalıktır.

O hastalıklar da bunlardır:

- **Birincisi:** Ye’sin, ümitsizliğin içimizde hayat bulup dirilmesi.
- **İkincisi:** Sıdkın hayat-ı içtimaiye-i siyasiyede ölmesi.
- **Üçüncüsü:** Adavete muhabbet.
- **Dördüncüsü:** Ehl-i imanı birbirine bağlayan nuranî rabitaları bilmemek.
- **Beşincisi:** Çeşit çeşit sâri hastalıklar gibi intişar eden istibdad.
- **Altıncısı:** Menfaat-ı şahsiyesine himmeti hasretmek.

olarak belirttiği altı hastalık hususunda önerdiği çarelerle, esasında modernizm ile beraber sunulan sekülerleşmeye (dünyevileşme) bulaşmadan, terakkinin nasıl gerçekleşebileceğinin çerçevesini çizer. Hutbe-i Şamiye, daha 35 yaşında bulunan genç ve istekli bir dimağın ömrü boyunca uğrunda mücadele göstereceği bir idealin manifestosu niteliğindedir.

Ankara’da Meclis kulisinde Mustafa Kemal’le olan tartışmasından çok önce, 1911 yılında Müslümanları geri bırakan en önemli hususun “Ye’sin içimizde hayat bulup dirilmesi” olduğunu ilân edişi boşuna değildir. O, “zamanın gereklerine göre bilim ve tekniği almak ve Batı’nın her türlü sosyoloji ve san’at geçmişini kopyalamak” fikrinde olanların ve dinin bizleri geri bırakan en önemli unsur olduğunu söyleyenlerin “ümitsizliğe düşmüş bir vaziyette” olduklarını düşünmektedir.

Buna karşın O: “İslâmiyet’in hakaiki hem manen, hem maddeten terakki etmeye kabil vemükemmel bir istidadı var” der ve tarih boyunca İslâmiyet’e sarıldıkları oranda Müslümanların temeddün ettiklerine (medeniyet noktasında ilerlediklerine); hakikat-i İslâmiyyede zaaf gösterdikleri nispette tevahhuş ettiklerine, tedenniyedüşüklerine, herc ü merc içinde belâlara ve musîbetlere düşüklerine tarihi şahit gösterir. Başka dinlerin mensuplarının ise, başta Hristiyanlık tecrübesinden anlaşıldığı üzere, dinlerine salâbet ve taassublarının zafiyeti nisbetinde medenileşmiş ve ilerleme gösterebilmişler, dinlerine bağlılıklarını sürdürdükçe tedenni ve ihtilâllere maruz kalmışlardır.

İslâmiyet’in zaten karakterinde olan bürhana tabi olmak, akla dayanmak ve tefekkürle kendisini geliştirmek manasındaki kemalât-ı insaniye göstermektedirki; fen ve ilmin hükmedeceği aşikâr olan istikbalde de, mevcut durumun aksine, Kur’ân hükmedecektir. Bu bir temenniden ve hüsn-ü hayalden çok sosyolojik ve tarihi bir zorunluluktur. Çünkü der Nursî, “Hakaik-ı İslâmiyet’in mazi kıt’asını tamamen istilâsına sekiz dehşetli mâniâlar mümanaat etti (engel oldu). Bu engellerin üçü ecneblerin içinde var olan “cehalet, vahşet (medeniyetten uzak olmak) ve dine taassupkârane bağlılık” gibi engeller marifet ve medeniyetin gelişmesiyle kırılmış olup dağılmaya başlamışlardır. 1789 Fransız İhtilâli’ni netice veren ve Aydınlanmanın Kilise’yi mağlûp etmesiyle sonuçlanan birinci devreden sonra, bilimsel faaliyetlerin ve beşerî ilimlerin hızla ilerlemesi marifet ve medeniyeti ileri düzeylere taşımış ve Avrupa ile Amerika Laiklik ve sekülerizmi de ihtiva eden

modernist yapıyla bu üç engeli aşabilmiştir.

Dördüncü ve beşinci maniler ise papazların ve ruhanî reislerin yönetimde etkin olmaları ile dini, ahlâkî ve bilimsel olan bütün hikmeti Kilise'nin hâkimiyetine bırakmış olan halkın onları körükörüne taklit etmeleridir. Bu iki mânîa, insanlık âleminde hürriyet fikrinin gelişmesi ve hakikati araştırma arzusunun ve meylinin artmasıyla yok olmaya başlamışlardır. Denilebilir ki, çok mevzii sayılabilecek kesimler haricinde günümüzde bu beş mânîa ortadan hemen hemen kalkmıştır.

Altıncı ve yedinci maniler, Müslüman dünyasında var olan siyasî, ilmî, kültürel her türlü istibdad (keyfilik, despotluk, zulüm ve tahakküm, baskı ve tazyik) ile şeriatın hükümlerine olan bağlılığın zayıflamış olmasından kaynaklanan kötü ahlâk ve bozuk düzendir.

Bu haller dahi, "hamiyet-i İslâmiye" denilen, İslâmiyet için, İslâmî gayeler uğruna fedakârlıkta bulunma ve İslâmiyet'e ait olan duygu ve bağları koruma çabalarının artmaya başlaması ile beraber kötü ahlâktan ve bozuk düzenden doğan çürümüşlüğü dayanılmaz raddeye gelmesi ve insanların bu neticelerden sıyrılmak için çaba göstermeleri işaret ediyor ki bu iki mânîa dahi yok olmaya yüz tutmuştur.

Sekizinci ve son engel ise yeni bilimlerin ortaya koyduğu bir takım hususlar ile İslâm'ın bir kısım hakikatlerinin uyuşmadığı zannıdır ki, bu uyuşmazlığı nasıl kaynağı bu konuların zahiri, dışarıdan ve basitçe bakıldığında görünen manalarının asıl manalarmış gibi algılanmasıdır. Bu zahiri manaların asılları anlaşıldıkça; mecazın ve istiarenin hakikatleri Risale-i Nur gibi eserler tarafından ortaya konuldukça bu engel de yok olacaktır.

Görüleceği üzere, Bediüzzaman, Hutbe-i Şamiye'nin irad edildiği zamandan, sosyolojinin genel kurallarını ve mantığın esaslarını dürbün gibi kullanarak geleceğin dünyasına doğru bakıyor, gelecek hakkında yorumlarda bulunuyor. Mevcut duruma bakanların ümitsizliğe düşmelerinin sebeplerini ortaya koyarken aynı zamanda en büyük müjdeyi veriyor: "Ey Cami-i Emevîdeki kardeşlerim ve yarım asır sonraki âlem-i İslâm camiindeki ihvanlarım! Acaba baştan buraya kadar olan mukaddemeler netice vermiyormu ki, istikbalin kıt'alarında hakikî ve mânevî hâkim olacak ve beşeri dünyevî ve uhrevî saadete sevk edecek yalnız İslâmiyet'tir ve İslâmiyet'e inkılâp etmiş ve hurafattan ve tahrifattan sıyrılacak İsevîlerin hakikî dinidir ki Kur'ân'a tâbi olur, ittifakeder." 17

Yukarıda zikredilen sekiz manevî engelin ortadan kalkmaya başlamasıyla beraber; zaten İslâmiyet'in kendi karakterinde var olan beş manevî kuvvette bize göstermektedir ki ümitsizliğin, ye'sin hiç manası ve yeri yoktur. O beş manevî kuvvet ise:

- Muhtevası hem kardeşlik ve merhamet hem de hakikî medeniyet olan, müsbet ve doğru fenlerle de izah edilmiş hakikat-i İslâmiyet,
- Medeniyetin ve teknoloji ile sanatın onun üzerinde yükseldiği ve şimdiki bir kısım sosyolojik, politik ve ilmi durumun da uygun hale gelmesiyle daha şiddetli hale gelmiş olan "ihtiyaç" ve belimizi kıran "fakirlik"... Bu hal öyledir ki, içinde kanayan bir yara olarak insanlığı daima ihtiyacını gidermeye iter. Bu kuvvet hem susmaz hem de hiç kırılmaz bir kuvvettir.
- Avrupa tecrübesinin bize bir kez daha gösterdiği bir başka kuvvet olarak insandaki "hürriyet arzusu"... Bu arzu öyledir ki bütün istibdat türlerini ortadan kaldıracak, insanlığın yüksek hedeflere yönelmesini sağlayabilecek, yüksek ve ince hisleri heyecana getirecek; gıpta, haset, kıskançlık ve rekabet duygularıyla uyanacak, müsabaka ve yenilenme meyliyle ve medeniyete olan açlıkla artacaktır. Yalnız Müslümanlar için sefihane değil belki şer'i hükümleri dinleyen ve ahlâk-ı hasene ile güzelleştirilen bir hürriyet esastır ki yüksek bir kemalata kapı açar.
- İmandan gelen ve zillate, haksızlığa, zulme karşı çıkmak ve zayıflara yardım etmek, müstebitlere dalkavukluk etmemek manasındaki "Şehamet-i İslâmiye... İmandan gelen bu yiğitlik, imanın kazandırdığı ve akla ve zekâyaya dayanan bu cesaret; her insanda mevcut olan "şefkat"ten kaynaklanır ki hürriyetine sahip çıktığı gibi başkasının hürriyetine de hâlel getirmemek gibi şimdi en medeni ülkelerde yerleştirilmeye çalışılan "demokratik haklar"ın yıkılmaz, sarsılmaz bir dayanağı olabilir.

• İslâmın gerektirdiği haysiyet, şeref, yücelik ile Müslüman olanın her hususta daha şerefli, daha itibarlı, daha çalışkan, daha izzetli olması hâleti manasında “İzzet-i İslâmiye”... Bu durumun getireceği şey Allah’ın adını, Allah’ın birliğini yükseltme, yüceltme ve İslâmlığı yüceltme, İslâm hakikatlerini yaymaya çalışma manasında “İlâ-yı kelimetullah”tır ki İslâm tarihinde pek çok kereler görülen ve az sayıda Müslümanın kendilerinden katbekat kalabalık ve kuvvetli orduları mağlûp etmeleri bu duygunun ne kadar kuvvetli olduğunu isbat eder. İmandan gelen bu izzet-i İslâmiye hissi bulunduğça, Müslümanların bu emri dinlememeleri mümkün değildir. Yalnız, eski zamanda Müslümanlığın ilerlemesi düşmanın taassubunu kırmak ve ondan gelen saldırılara karşı koymakla; silâhlı mücadele ile mümkün olmuştur. Bu gün ise, silâh ve kılıncı yerine, çoğunlukla ilim ve teknoloji ile medeniyetin, maddi terakki ile hukukî ve siyasî gelişmişliğin borusu ötmektedir. Devletler savaşmayı değil; işleri diplomasi, ticaret, ambargo, sübvansiyon ve işbirliği gibi daha “medeni” mücadeleleri tercih etmektedir. Bu mücadeleyi en iyi yapan Avrupa’nın fazilet ve hüda üstüne değil heva, rekabet ve tahakküm (sömürgecilik, baskı, korkutma gibi) üzerine tesis edilmiş olması, medeniyet denilen insana mahsus haletin şimdiye kadar kötü yanlarının iyi yanlarına üstünlük kurduğu bir resmi arz etmiştir. Özellikle “ihtilâlcî komiteler”in ve “gizli zındık gurupları”nın Avrupa’da ve dünyada gösterdiği faaliyetlerin artık dünyanın çoğunluğu tarafından bilinmeye başlaması, iletişimin gelişmesiyle maksatları, işleri, faaliyetleri ve gerçek yüzlerinin deşifre olması ile istikbalde Asya’nın, Avrupa’yı da bunlardan kurtaracak şekilde ayağa kalkması tarihin tekerrür eden yapısından görülebilir.

Said Nursî, bütün bu manilerin ortadan kalkması ve İslâmiyet’in karakterinde bulunan bu beş özelliğin kuvvetlice ehl-i İslâm arasında hissedilmesiyle istikbalin nasıl oluşacağına dair önemli ipuçları verirken; İslâm dünyasında ümitsizlik içinde dinin bizleri geri bıraktığı çığırtkanlığını yapmanın anlamsızlığını şöyle vurgular: “Acaba istikbale karşı ehl-i iman ve İslâm için böyle maddî ve mânevî terakkiyata vesile ve kuvvetli, sarsılmaz esbab varken ve demiryolu gibi istikbal saadetine yol açıldığı halde, nasıl meyus olup ye’s’e düşüyorsunuz ve âlem-i İslâmın kuvve-i mâneviyesini de kırılıyorsunuz? Ve yeis ve ümitsizlikle zannediyorsunuz ki, ‘Dünyaherkese ve ecnebilere terakki dünyasıdır. Fakat yalnız biçare ehl-i İslâm için tedennî dünyası oldu’ diye pek yanlış bir hatâyâ düşüyorsunuz. (...) Evet, bakınız, zaman hatt-ı müstakim üzerine hareket etmiyor ki, mebd ve müntehâsı (başı ve sonu) birbirinden uzaklaşsın. Belki küre-i arzın hareketi gibi bir daire içinde dönüyor. Bazan terakki içinde yaz ve bahar mevsimi gösterir. Bazan tedennî içinde kış ve fırtına mevsimini gösterir. Her kıştan sonra bir bahar, her geceden sonra bir sabah olduğu gibi, nev-i beşerin dahi bir sabahı, bir baharı olacak inşaallah. Hakikat-i İslâmiyenin güneşiyle, sulh-u umumî dairesinde hakikî medeniyeti görmeyirahmet-i İlâhiyeden bekleyebilirsiniz.” 18

Dipnot:

1. Risâle-i Nur Hakkında İlmî Bir Tahlil, s. 71. Eşref Edib Fergan, Sebilürreşad yayını olan bu eser, 1965’te basılmış. II. Baskı İttihad Yay. 2006.
2. Osmanlılarda ilmiye sınıfının başı ve sadrazamdan sonra devletin ikinci büyük görevlisi olarak kabul edilen Şeyhül-İslâmların görev yaptığı makama verilen isimdir. Bu makam ayrıca “Bâb-ı Fetvâ”, “Bâb-ı Meşihat”, “Şeyhülislâm Kapısı” olarak da anılmıştır.
3. “Neden bu kadar (İngiliz’den) nefret ediyorsun. Musalahasını da istemiyorsun?” sorusuna karşı “Cevap: ‘Sebeb, bir değil, bindir. Bana en ziyade şedid görünen, manen ahlâkımıza vurduğu darbedir. (...) ‘Edirne (Selimiye) Camiinde, bir İslâm Hocasının lisaniyla, Venizelos (Yunan Başbakanı) gibi şeytan zalime duâ ettirdi. Merkez-i Hilâfette (İstanbul’da) Müslümanlar lisaniyla hizbüşşeytan olan İngiliz, Yunan askerlerini halaskar, tathirci ilân ve karşısındakileri guruh-ü mücahidini (Anadolu mücahitlerini) canı, zalim söylettirdi...”
4. O günün tutanaklarında törenle ilgili şu kayıtlar yer alır: Ulemâdan Bediüzzaman Said Efendi Hazretlerine beyan-ı hoşâmedi: Reis: Efendim, Bitlis Mebusu Arif Bey’le rüfekasının takriri (yazılı önergesi) var: “Riyaset-i Celileye, Vilâyat-ı Şarkîye ulemâ-yı benamından (meşhur âlimlerinden) olup Anadolu gazilerini ve Meclis-i Âli’yi ziyaret etmeküzere İstanbul’dan buraya gelerek samiin (dinleyici) locasında bulunan Bediüzzaman Molla Said Efendi Hazretleri’ne hoşâmedi edilmesini teklif ediyoruz.” – Bitlis-Arif, Bitlis-Derviş, Muş-Kasım, Muş-(İlyas Sami), Siirt-Salih, Bitlis-Resul, Ergani-Hakkı” (Alkışlar)... Rasih Efendi (Antalya): “Kürsüye teşriflerini ve duâ etmelerini kendilerinden rica ederiz.”

5. Karabekir Paşa, şöyle der: “Ankara’da yeni bir hava esmeye başladı. ‘İslâmlık terakkiye mani imiş.’ CHP ‘lâdinî’(din dışı) ve lâ-ahlâkî (ahlâk dışı) olmalı imiş! (...) Türkiye İslâm kaldıkça, Avrupa ve hele İngiltere müstemlekelerinin çoğunun halkı İslâm olduğundan, bize düşman olacaktırmış!” (M. Armağan)

6. “Büyük Millet Meclisinde Reise, ‘Kâinatta en yüksek hakikat îmandır, îmandan sonra namazdır. Namaz kılmayan hâindir; hâinin hükmü merduddur. Cenâb-ı Hak, Kur’ân-ı Kerîm’inde, yüz yerde edâsını emrettiği namazdan daha büyük bir hakikat olsa idi, îmandan sonra onu emrederdi.’ (Tarihçe-i Hayat, s. 607.)

7. Muhakemat, s. 7.

8. Age., s. 7.

9. Age. s. 9.

10. Asa-yı Musa, Altıncı Mesele.

11. Emirdağ Lâhikası, s. 344.

12. Bediüzzaman Said Nursî Olayı, Mardin, Şerif, İletişim yay.

13. Elif Dergisi, 9. Sayı, Nilüfer Göle Röportajı, s. 34.

14. Muhakemat, s. 34.

15. Age, s. 34.

16. Age, s. 10.

17. Tarihçe-i Hayat, s. 119.

18. İlk Dönem Eserleri, Hutbe-i Şamiye, s. 546.